

»A TERMÉSZET« előfizetési ára
a »HALÁSZAT« melléklapjával együtt
egy évre 6 korona.
A »Halászat« külön, egy évre 3 korona.

Állattani, vadászati és halászati folyóirat.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Szerkesztik:
DR. LENDL ADOLF
és
csikszentsimoni és ernyesi
LAKATOS KÁROLY.

Budapest, II., Donáti-utca 7.

A galamb.

Távol kelettől messze nyugatig, mindenütt kedvelt szárnyas és kellemes tulajdonságai miatt az ember szeretetét megnyerte. Sokat is bibelődnek vele. Nem egy kis diák játsza el vele iskolai előmenetelét, de felnőtt emberek is szívesen foglalkoznak a galambászáttal.

Peking mandarinjai a császárváros közelében fekvő birtokaikon gyakorta százakra menő galambrajt tartanak és velők zenéltetnek. Amint Obrutschew orosz utazó írja, bámulatos hatást tesz az idegenre, mikor maga fölött hallja a zenélő galambokat, amint az aeol-hárfa hangjait fölhangzani hallja s azok lassankint hálnak el a levegőben. A galambok szárnyai alá finom drótokat alkalmaznak s azokat előbb összehangolják s amint a madár röptülni kezd, a légrezgésbe hozza a húrokat, — s ez a finom készülék neki mozgási nehézséget nem okoz.

Rengeteg sok galambdúc van Iszpahan környékén Perzsiában és ott annak róható föl a dinnye nagy mennyisége és jósága. A galambdúczok tulajdonkép tornyok; olyanok, mint valamely leszerelt szélmalom, de azt a galambok milliói röpködik körül. Egyiptomban is úgy van, hol szintén nagy jótétemény a sok galamb-guano.

Az egyiptomi falvak eredetiségeit képezik az óriási nagy, bástyaalakú agyag-galambdúczok, amelyek nyílásain át a galambok egész felhője rajzik ki. E szárnyasokat már ősrégi idő óta trágyájok miatt

tartják s még most sem akarják belátni, hogy a haszon nem ér föl a kárral, amit emez óriási madársereg a gabonában tesz. (Gecsányi Gusztáv.)

Végig nézett királyunk 1896. márcziusban Cap St.-Martin-ben egy monte-carlói galamblovést és a mint egyenként lövöldözték le a fölrebbentett szárnyasokat, így szólt: »Szegény állatkák! Igazán nem értem, hogy ugyan mi örömük lehet ebben az embeereknek?«

Jamaikában a galamb (Ringtail pigelon) a legelőkelőbb peccsenye. Vermondban, Észak-Amerikában, a vándorgalambok jelzik az évszakok változásait, a mint megszámlálhatatlan mennyiségben költő helyeikről északra, vagy délre vonulnak s mint sötét felhők borítják el repülő csapataik az eget.

Galambbal tréfálta meg Mátyás királyt az egyszerű furfangos leány. Azt mondta neki a király, hogy hozzon is neki ajándékot, ne is; erre a leány két szita között galambot hozott és midőn a kíváncsi király fölemelte az egyiket, elrepült a galamb, volt is ajándék, nem is.

Velence galambjai is a történelemé; ma közbecsültetésben élnek a Szent-Márk téren s az állam táplálja őket, noha ebbe a magánosok kegyelete is belesegít.

Néphagyomány szerint Renier Dandolo észrevette Kandis sziget ostromakor, hogy a kandista görögök postagalambok révén közlekednek az áruló génuaiakkal; vitt azért néhány ilyen keleti fajtájú galambot Velenczébe s azok elszaporodtak azóta.

Más elbeszélés szerint e galambok ősei hozták meg legelőször a lepantói győzelem hírért. Azt is mondják, hogy Catarina Cornaro királynő Ciprus szigetéről hozta e galambokat. Legvalószínűbb az a magyarázat, melyet Velence rendőrbirója adott néhány év előtt egy itélet költői megokolásában, mikor 6 napi fogságot szabott valami csavargóra, akit rajtakaptak, hogy Szent Márk galambjait lépes vesszővel fogdossa.

A velencei szenátus elrendelte, hogy közmagtárainak egy megbizottja a polgárokkal egyetemben gondoskodjék a galambok etetéséről. A nép a köztársaság bukása után is mindig táplálta őket és a mai napig is magát szórakoztatja nekik a Procuracie vecchie egyik ablakából. E madarak fényes múlt emlékei. Eredetük némelyek szerint az, hogy a velencei köztársaság idejében virágvasárnap napján a Szent Márk templom erkélyéből madarakat és galambokat bocsátottak szabadon, melyek azután meghúzódva a templom oszlopai között és a közeli épületek ereszei alatt, elszaporodtak, kedvezvén nekik a polgárság állandó szeretete. Ha a velencei galamboknak nincsen is olyan érdemök a haza körül, mint a régi Róma ludainak, vagyis ha nem is tekintették őket sértethetlenségnek és szenteknek, mégis mindig nagy tiszteletben voltak és Velence gondoskodott róluk még akkor is, mikor az idegen ellen vívott harcainak közepette a szabadság hősei éhséggel küzdöttek. E galambok kímélésére nemcsak a történelem kötelez bennünket, hanem a törvény is, mert e madarak valószínűségi házi állatok, mintegy a város lakosságához tartoznak és részök van benne, hogy Velence a

világ egyik legkedvesebb városa legyen.

Jules Lecomte
Velenczéről
szóló művének

A TERMÉSZET TEMPLOMA.

Imádatlalom csodálom én a nagy mindenséget,
Elbámulom műveiben az örök fenséget.
A természet templomába imádkozni járok,
Hol égbe küldik illatuk a nyíló virágok.

E templomnak minden része egy-egy fényes oltár,
A havas csúcs, árnyasberek, sástringató mocsár.
Este kigyul ez oltárnak nagy, fényes csillárja:
Világít a hold az égen, mint egy örök lámpa.

Énekel a fülemüle a fa csipkés lombján,
Dicsénekét az Istenhez áhitattal mondván.
Ott hallgatom a lomb alatt, csendben heverészve,
Az én lelkem üdvéért száll a dal fel az égbe.

Erdő felől egyre zúg e templom orgonája:
Erdőzúgás, megreszket az erdő minden fája.
Mert a fának is van lelke s könye patak-árja,
A mely végig csobog a rét hímes pázsitjára.

A természet templomába imádkozni jöttem,
A szél a hatalmas lombot megrázza fölöttem;
Isten lelke szólal abban s ezek az intési:
Hogy imádjuk őt, — mint fölényt — gyarló teremtsi!

Lengyel László.

olasz fordításában a tudós fordító szerint a 40-es évek elején a nép majd széttépett egy gondolatot, ki egy idegen számára egy pár galambot akart lopni. Ugyane forrás megerősíti, amit a rendőrbiróság írt és még azt is említi, hogy a templom erkélyéről, vagy némelyek által a harangtoronyról (campanile) elbocsátott galambok szárnyaira súly volt kötve, hogy a földön vergődjenek, míg fel nem oldozzák őket. (Tóth B. Mendemondák 235—236.)

Gyors és kitartó szárnyalása, meg bámulatos tájékozódó képessége alkalmassá teszi a galambot postaszolgálatra. Az első postagalamb Noe galambja volt, az új élet hirdetője; de nemsokára hadi hírek átvitelére is alkalmazást nyer. Elértek angol postagalambok már 15 óra 52 perc alatt 950 km. távolságot, ami óránként 59 km., igaz, hogy jó időben és kedvező légáramlat mellett. Ezek a stanmorei tenyésztőből kerültek ki.

A szerelem gyöngéd madarának, a galambnak, régóta van köze a háborúhoz. Vénusz galambjai gyakorta fészkeltek Mars sisakjában. Ma a galamb hadi posta és azért fölháborodott a francia közönség, mikor 1897. júliusban a német hadügyminiszter azt a 2000 darab postagalambot, melyeket Angliában rendelt, Franciaországon szállította keresztül Berlinbe.

Csempészetten kapott 1895-ben a new-yorki rendőrség egy postagalambot, melynek a lábain és a szárnyai alá egy-egy csomó gyémánt volt gondosan odaerősítve, hogy az államkincstár az ékszerek behozatalára vetett nem csekély vámtól elessen. Erős valószínűséggel sejthető, hogy valamely hajóról bocsátották légi útra a madarat, de a rá bízott teher súlya körül elszámította magát a küldő, mert a galamb fáradtan és kimerülten hullott alá és úgy jutott a pénzügyőrség kezébe.

Párisból írják, hogy New-York és a francia Havre kikötő között galambpostát rendeznek be, hogy az utasok leveleit az oceán közepéről közvetíthes-

Nyári emlékek.

— „A TERMÉSZET” eredeti tárczája. —

Ha Diana régi híve elmereng a múltak emlékein, felidézi emlékezetében a letűnt szép napokat, a ritka zsákmányt; összehasonlítja a múltat a fogyatékos jellel, — fájlalva kell éreznie, hogy a visszasóhajtott szép időknek vége immár: a vízivad egyre kevesebb-kevesebb lesz.

A kulturális fejlődés oly esküdt ellenségévé válik a mocsárvilág állatainak. Hiába, szántóföldre van szükség, a kenyér-szükség, a »földéhség« ma már a legóhajtottab malasztját ebben találja föl. A vizenyős, mocsaras, elhagyott helyek kevesbednek. A vízivad pusztul. Legtöbbnyire visszatér déli hazájába.

Igy van ez a Tisza és a déli Duna környékén, így van ez a Balatonnál is. Szemmel látható a vízivad csökkenése.

Hogy példát hozzak fel, vegyük a fonyódi berkeket. Fonyód 5—6 éve lett fürdő-telep. Azelőtt igénytelen falucska volt. Lakói nem háborgatták a környékbéli berkeket; — ott pedig vigan éldegéltek a vízimadarak. A Balaton partja is telis-teli volt gémekekkel, kócsaggal, sneffek rajaival, lúddal, kacsával. Egész közelre bevárták az embert nagy bizalmasságukban, mert alig volt, aki vadítsa őket. A költöző fajok óriási sokaságban lepték meg a berkeket, — valódi paradicsom volt itt az élet!

sék. Az utazás 3-ik napján a leveleket fotográfia után kisebbítik és 12 példányban akasztják a galambok nyakába és azok majd mind megérkeznek Havre-ba; 3 nappal New-Yorkba érkezés előtt hasonlóképp cselekszenek és így itthon hagyott családtagok is értesülhetnek elutazottjaik sorsáról az első 3 napon, de a New-Yorkban várakozók hirt kapnak 1 $\frac{1}{2}$ nappal előbb az érkezőkről, mi elszállásolás vagy üzletek tekintetében fontos. A két helyt fölállított galambposta-hivatal kötelessége a kicsinyített leveleket fotográfia útján vissza nagyobbítani és kézbesíteni a várakozó czimzetteknek. Így a 6—8 napos átkelési út közben az utas kevés ideig marad a világgözellkedéstől elzártan, — mi a galambocskák érdeme. Csak a lég utonálló rabló madarai rá ne kapjanak a posta-expediczió megtámadására.

Rupel csillagász 154 galambot bocsátott ki Ausztrália keleti részén hajóról s azok irányát a megfigyelés úgy tüntette ki, hogy 30 indult délnek, 40 nyugotnak, 80 északnak. És mivel ott a tengeráramlat észak-déli irányú, valamint a légáramlat is, jellemző volt a szárnyas postásokra nézve, hogy több mint fele egyenest a légáramlat ellenébe indult útnak. Az meg már hihetetlen, hogy érkezett volna postalgalamb Ausztráliába a Horn-fokról, Dél-Amerika délc-súcsáról, mely oda 16.668 km. Ha óránként 60 km. gyorsaságot veszünk is föl, 278 óra alatt tehető meg az út. Kibírhatná-e a galamb a folytonos röplést 10 nap 13 óra hosszant? Hiba lesz ott a kréta körül, vagy túlnagy a mondás. Rendes galambposta-járat van a Sandwich szigetcsoport egyesei között, mert gyorsabb az a gőzhajó közlekedésénél. Az egész szigetország 170.000 □ km. teret foglal el és annak 100.000-et meghaladó népe, különösen az ültetvényesek, galambokra bízzák a leveleiket, sürgönyeiket. Havaiitól legmesszebb Hilo sziget fekszik és azt a 400 km. távolságot a galambok 10 óra alatt teszik meg s eddig nem volt panasz a posta-szolgálat pontossága ellen.

Hanuss István.

De nagyot lendült a kultura áramlata. Fonyód fejlődött. A Balaton partja lassanként levetkőzte régi vadságát. A csendet, mit legfeljebb a madarak érdes rikácsolása zavart meg álmatag nyugalmasságában — a fürdőzők zaja váltotta fel . . .

Természetesen, a madárvilág tért veszített, régi eldorádója egyre züllik, egyre fogy s csak nagyon kevés hely maradt, mely szűzies ősiségében díszlik tovább is.

Az ily helyek valóságos menedékhelyei a vadnak. Nincs aki háborgatná őket. A járás-keelés is el van tiltva. Meg is van a kívánt eredménye. Óriási csapatokban vannak itt a vadludak, kacsák és sneffek.

Ősztönszerűleg tudják már azokat a helyeket, a tilalmasokat s ha máshonnan elzavarják őket, ide térnek vissza pihenőre, biztonságba.

De a kulturális fejlődés mellett a vadászok túlbuzgósága — hogy ne mondjam telhetetlensége — is ártott sokat a madárságnak s csak hatványozta a nagy pusztulást.

8—10 évvel ezelőtt pl. az *ibiszek* (batiák) rendes lakói voltak a fonyódi lápnak, — lassanként azután lejjebb költöztek s most már csak ritkán látogatnak el; akkor is erősen megfogyva távozhatnak.

Kacsa, vadlúd, gojzer maradt elég, de hiányzik a ritkább, érdekesebb vad — és hiányzik a régi paradicsomi állapot.

Talán nem is újul meg az soha többet!

Tiszavirág-vonulás.

A magyar rovarvilág egyik igen érdekes állata a *tiszavirág*, a kérészek családjából származó *Palingenia longicauda*. Csak pár óra hosszúig tart az élete a magyar folyó fölött s e pár óra alatt, amely megszületése és halála között eltelik, olyan tömegben úszik a vizen és röpköd a folyó fölött, mintha ezernyiezer zöldestehér viráglevelet dobtak volna a Tiszába.

— Nini, virágzik a Tisza! — mondják ilyenkor a partról az emberek.

A tiszavirág e pár óra hossza alatt szeretkezik, gondoskodik a faja föntartásáról és meghal. Szegénykének e kurta élete az alföldi nyelvbe sok szólásformát hozott, ami amellet szól, hogy a nép is megfigyelte életük folyását. »Olyan volt az élete, mint a tiszavirágé« — tartják a korán elhaltról. A megindult, de abbanmaradt tervre, vállalkozásra, a hamar szétszakadt szerelemre, korán föl-bomlott házasságra mondják: »tiszavirág-éltű«.

Bár igazság szerint három évnél is tovább él a tiszavirág, de nem mint szárnyas bogár, hanem mint apró vízi kukac. Persze a három év alatt rengeteg tömeg pusztul el belőlük. Ami megmarad, az a három év alatt annyi vedlésen megy át, hogy a röplő állattá válás pillanatában teljesen készen röplül ki a hernyó bőréből a szárnyas bogár. Az átváltozás ez érdekes pillanatában a kukac kimászik a vízből partra, cserjére, hajóoldalára s ott történik a szülés.

Nem minden évben van mutatkozásuk, jobban mondva: nem minden évben születnek egy helyen, ami úgy látszik, velejár a helyi rovarfaunával. Már *Vellay*, a korán elhalt bogarász konstatálta, hogy olyan fajoknak, amelyek az árvízveszedelem előtt megvoltak a helyi faunában, a nagyvíz után nyomuk sem maradt, ellenben olyan fajok, melyeknek a nagyvíz előtt nem volt nyomuk, azóta teremnek. Az állatvilággal is így van. A nagyvíz előtt a Tiszában tömegesen hemzsegő rák elpusztult, de el egészen egy szálig.

Délután 5 órakor útra készen elindultunk a fonyódi berek felé.

Hárman voltunk.

Elérkezve a berekparthoz, — úgy 6 óra tájban, — leültünk a csónakba, hogy a lápvilág belsejébe juthassunk, átélvezni egy felséges estiles minden gyönyörűségét, kevésbé felséges szűnyogjaival együtt.

»Mindenütt a vezető után, káka tövére lépni« — ez a jelszó.

Eleinte bokáig, azután térdig, később majdnem derékig merültünk bele a pocsoltyába. Eközben a szűnyogok ugyancsak keserves nótákat dúdolgattak a fülünkbe és szipolyozási tudományukat egész a virtuózitásig kipróbálták rajtunk . . . Nem kellems introdukció. De maga a »séta« (!) se! Kihúzni a sár-tengerből a lábat, meg újra lépni . . . sohasem felejttem el!

Fejünk felett sirályok, csérek, czerkók cserregtek, rimáncodtak érdes szólásokkal, hogy szinte belekábult az ember a lármájukba.

Mindenfelé madárlábnym hálózta be a sarat; csupa hieroglifek a vadász számára. Itt egy gém, ott egy szárcsa csontváza . . . Minden jel nagy vadbőségre emlékeztetett. — Végre alacsonyabb vízálláshoz jutottunk s a kákatóvén megvetettük a sarkunkat, a kilátásban lévő »hadd el hadd«-ra elő-készülve.

Egy évtized előtt még híre járt, hogy mikor a Tisza virágzik, szedni kell a bogarat, mert azt jó pénzen megveszik Németországban, hol orvosságot csinálnak belőle. No, ez utóbbi állítás aligha igaz, de lehet, hogy valamely rovarkereskedőnek kellett volna belőle néhány zsákkal. Mert az állat, éppen azon a réven, hogy nem tudni, hol születik s mert a születése után csakhamar elhal, nem található »minden bokorban«.

Az idén itt előttünk, a város szemeláttára történt a születése, június 10-én, egy bájos vasárnapi alkonyaton. A tiszai hidon éppen a közönség átvonulása tartott az újszegedi hűvös fák alá, mikor a születés történt.

Az állat rendkívüli nagy tömege alulról, a vasuti híd felől jött. Olyan mennyiségben, miként a sáska, de nem olyan rendetlenül. Miként ha egy brigád haladna négyes rendekben. Lehetek olyan húsz méter forma szélességben és talán tizszeres, vagy több méternyi hosszúságban. Az előre, fölfelé haladó csapat a víz fölött haladt. Hogy milyen magasan a víz fölött, azt a magas hídról megállapítani nem lehetett. Lassan, de rendben haladt, mint imbolygó, sűrű fátyol, a had. Így érték el a hídig.

A tömérdek rovar vezetői, ahogy a vasboltívek elé érkeztek volna, ott meghökkentek. Semmi kedvtük nem volt hozzá, hogy alattuk elvonuljanak. Akkor egyenesen fölcaptak s a fátyol ugyanazon irányban követte őket. Így azután, az összetartozás szabályos formáit betartva, a híd fölött repültek át s a tulsó oldalon a magasról megint lecsaptak a mélybe. Gondolom, hogy ekkor történt a szeretkezésük.

Azután széjjeloszlottak. Jóval később, egy óra múlva is lehetett még őket látni, ahogy már egyenkint repdes-tek a híd lámpaoszlopain, a kerítésen.

Mígnem a rövid élet után lehullottak a Tiszába, közanyjuk ölébe.

Tömörkény István.

De nem jött semmi.

Már sötétedett is. Egyszerre iszonyú madárlárma: gá gá, giágá!... Mind a hárman lebuktunk. A gojzer hangjával elámítva — közelgett a nyelvelő madár-sokadalom. Eldördült a fegyver — csak egy vadlúd zuhant le.

Ismét kihalt lett a berek; néhány kacsza igyekezett belsejébe... Még egy kacsát tudtunk keríteni; azután kifelé kíváncsítottunk a szűnyogok birodalmából.

Borús volt az ég. A holdvilág csak nagyon tartózkodva dugta ki a pufók arcját a felhőszufiták mögül. Előbb éreztük, most már láttuk is a feneketlen sarat, mely oly barátságosan marasztal...

Nagy nehezen partra vergődöttünk. Nem igen volt jókedvünk; a regényes hangulatunk elszállt messze-messze, oda, ahova elvitte a szárnya szép vadjainkat. Csak a múlt szép emlékein tengődik a lelünk tovább...

A mulandóság megsuhintotta fekete szárnyait...

Vajjon mit hoz a »körforgás«?

Lesznek-e még szebb napjai vadásznak-halásznak?!

Karafiáth Jenő.

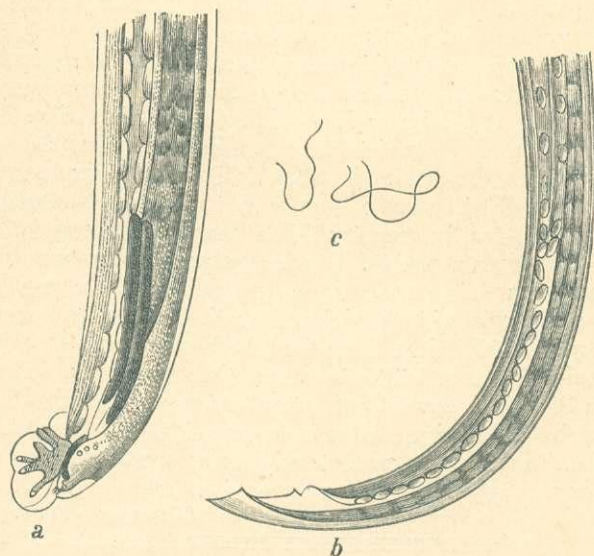

Őzek férges tüdőgyulladás.

A kérődző állatok tüdejében gyakran tartózkodnak élősködő fonálférgesek, a melyek azután, főleg ha tömegesen vándorolnak be, gyuladást okozhatnak és szőrférgeskedést, vagyis férges hörgőhurutot és tüdőgyuladást okozhatnak, a melynek következtében a beteg állatok el is pusztulnak.

A házi állatok közül a juhok és kecskék, ritkábban a fiatal szarvasmarhák betegszenek meg férges tüdőbajban, a melyet szőrférgesek, vagyis a *Strongylus filaria* és *rufescens*, szarvasmarhában pedig legtöbbször a *Strongylus micrurus* okoznak.

Ezek közül a fonálférgesek közül a két első az őzek és gímszarvasok tüdejében is előfordul és ott éppen olyan természetű kóros elváltozásokat okozhatnak, mint a házi állatok tüdejében. Gímszarvas hörgőiben már magam is találtam *Strongylus filaria*-kat, annélkül azonban, hogy súlyosabb természetű elváltozások keletkeztek volna a tüdőben. Az elmúlt télen azonban a felvidék egyik uradalmában, ahol a körülbelül 100 darabból

1 ábra. *Strongylus rufescens*. a = ♂, b = ♀, c = term. nagys.

álló őzállomány 1500 hold hegyes erdőségben tanyázik, 16 őz hullott el és a felbontás után kiderült, hogy valamennyi tüdőgyulladásban szenvedett. Egyet ezek közül a tüdők közül megvizsgálás végett intézetembe küldötték és a vizsgálat folyamán megállapítottam, hogy az őz férges tüdőgyulladás következtében hullott el, a melyet szőrféreg, a *Strongylus rufescens* okozott.

A beküldött tüdő felülete egyenetlen kinézésű, a mennyiben rajta fillér, egész korona mekkoraságú lapos kiemelkedések láthatók, a melyek annál inkább szembe ötlenek, mert színük sárgás-szürke, holott a tüdő többi része halavány vörös. E kiemelkedések fölött a tüdőt borító savós hártya, az úgynevezett mellhártya, elhomályosodott, fénytelen és kissé szemecskézett kinézésű. A tüdő mindenütt rugalmas tapintatú, kivéve a kiemelkedéseket, a melyek tömöttek, bevágáskor nem serczegnek, jeléül annak, hogy levegőt nem tartalmaznak, mint a halványvörös, ép tüdőrészek. E tömött részletek metszéspapja sárgás-szürke, nedves és róla ugyanolyan színű, zavaros folyadék kaparható le, a melyben mikroszkóp alatt sok *Strongylus*-petét és fiatal álcát láttunk. A hörgőkben, főleg a vékonyabb ágakban, vöröses, nyálkás anyagban, sok egymással összezsavarodott szőrférget találtunk és a hörgőket kibélelő nyálkás hártya vörös és duzzadt.

A hörgőkből gyűjtött fonálférgesek igen vékonyak (1. ábra c.), testük áttetsző s benne egy vöröses vonal látható, ami megfelel a bélcsatornának. A hímek 18–28 mm. hosszúak s testüknek a hátulsó végén (1. ábra a.) két kis hártvány függelékkel lehet látni, melyek a burszát alkotják, a bélcsatorna végső része mellett pedig két sötétebb, elül hengeres, hátrafelé kissé lapított szervet, a spiculumokat. A nőstények (1. ábra b.) nagyobbak, 25–35 mm. hosszúak, testük hátulsó része elhegyesedik. Könnyen felismerhetők a testükben látható petékről, a melyek csőalakú szervben, az ovariumban helyeződnek. Szaporító szerveik nyílása közel a farki véghez, a bél nyílása előtt, szájadziki kifelé.

A tüdő gyuladós részeinek a metszéspapírról lekapart folyadékban talált peték (2. ábra a. és b.) 75–120 μ hosszúak, 45–82 μ szélesek s bennük a barázdálódás különféle stádiumát láthatjuk, sőt némelyik már teljesen fejlett és spirálisan összecsavarodott embriót (2. ábra c) is tartalmaz. A peték mellett levő álcák 0,3–0,4 mm. hosszúak és 15–18 μ vastagok. Testalkatuk fonálszerű, elül kissé elvékonyodó, farki részük pedig egy kis hajlott tüskében végződik. (2. ábra d.) Belső szerveik közül csak az emésztő csatorna nyomai ismerhetők fel.

A szóban lévő szőrféreg e legfinomabb hörgők ágaiban, sőt azt mondhatnám, a tüdő parenchymájában rakja le petéit, a melyek körül azután hurutos gyuladás keletkezik; a petékből kibúvó álcák kivándorolnak a hörgőkbe, ennél fogva megtalálhatók a hörgők nyálkás váladékában is s ezzel együtt a köhögés alkalmával, vagy orrfolyás alakjában kiürülnek a szabadba.

Railliet kísérletei szerint a lárvák igen ellentállók; vízben több hónapig életben maradnak és a kiszáradás 14 hónap alatt sem pusztítja el, mert ennyi idő elteltével is visszanyerték életképességüket, ha nedvességbe kerültek.

A szabadba jutott lárvák sok ideig megmaradnak életképes és fejlődésre képes állapotban, kivált ha nedves helyre kerülnek. Ugy látszik azonban, hogy a kérődzőkbe való bevándorlás előtt még egy közbeeső gazdára is szükségük van, legalább *Leuckart*-nak nem sikerült juhokat az álcákkal fertőzni, amiből azt következteti, hogy először valamely alsóbbrendű állatba, (talán rovarba, vagy csigába kell azoknak bevándorolni s ott bizonyos fejlődési fokot elérni, hogy azután, mikor vízzel, vagy nedves takarmánnyal kérődzők testébe jutottak, teljesen kifejlődhessenek.

Az eleséggel és vízzel természetesen az emésztő csatornába kerülnek, a honnan a bázsing mentén visszavándorolnak a szájrég, innen a gége és lélegzőcső felé, hogy a tüdőbe juthassanak. E vándorlást mindenesetre lényegesen megkönnyíti a

kérdés, a melynek folyamán a takarmány visszakerül a szájrégbe.

A lélegző cső elágazódásaiba, illetőleg a hörgőkbe és a tüdő szövetébe került fiatal férgek megtelepedve, ivar-éretté válnak s izgatásuk folytán létrehozják a már említett elváltozásokat, amelyek az állat életében köhögést okoznak, miközben a betegek nyálkás anyagot s ebben sokszor szőrférgeseket is ürítenek ki. Ha tehát kevés élősködő vándorolt be a tüdőbe, úgy az állat meg is gyógyulhat. Tömeges invázió esetén azonban a köhögés

fájdalmas, erőltetett, az állat nehezen és szaporán lélegzik, mint mondják piheg, a mellett étvágytalan, lesóványodik, elgyengül és végül elhull.

A házi állatok szőrféregkórját terpentinolajnak a lélekző csőbe való befecskendezésével sikeresen orvosolják. Vadon élő állatokat azonban ilyen módon gyógyítani nem lehet. Legfeljebb arra gondolhatnánk, hogy a nedves, állóvízes helyeket, ahol lehet, kiszárítsuk, mert éppen ezek a területek a legveszedelmesebbek a fertőzés szempontjából; — azonkívül, ha a betegség valahol megállapítottatik, az állatoknak jó erőben való tartásáról, erőteljes táplálásáról kell gondoskodni, mert az erősebb, fejlettebb állatok jobban ellentállanak ennek a betegségnek is, ellenben a rosszul táplált, csenevész, vagy fiatal egyének sokkal hamarabb elpusztulnak.

Dr. Ráts István.

* * *

Jeles dolgozótársunk, dr. Ráts István, az állatorvosi főiskola tanára, nemcsak a házi állatok, de kiváltképen a vadak paraziták okozta betegségeivel is foglalkozik; noha ritkábban jut abba a helyzetbe, hogy a vadfélét e tekintetben tanulmányozhassa. Éppen ezért kérjük t. Olvasóinkat, ha vadászterületeiken a nyulak, őzek, vagy más vadak tömegesebb pusztulását tapasztalják, hogy forduljanak ily esetekben a tudós professzorhoz és nyújtsanak neki alkalmat, hogy ilyen elhullott állatokat megvizsgálhasson. Ő szívesen fogadja a beküldendő állatokat és nemcsak jó tanácsot fog adni, de a tudomány és a vadászat ügyét is fogja ezen a réven előmozdítani. Szerk.

KYNOLÓGIA.

Hanvay Zoltán levele.

T. Szerkesztőség!

„A Természet“ f. é. XX. számában Gozdsu Elek barátom cikkéből örömmel konstátálom azt, hogy „A Természet“ univertsumuma a tudománynak azon ágát is, a mely „Kynológia“ nevet visel, figyelemre méltatja s ezzel azon állatfajt, a mely legnagyobb sokfélesége, de főleg az által érdekes, hogy annyi téren mint ez, az embert alig — nagyobb

s fejlettebb intelligenciával pedig egyetlen fajta se szolgálja.

Egy harmad emberöltő óta visszavonultam a nyilvánosságtól, minden, tehát a sport terén is. Azonban az élet nyilvánulásait mindig élénk figyelemmel kísérem.

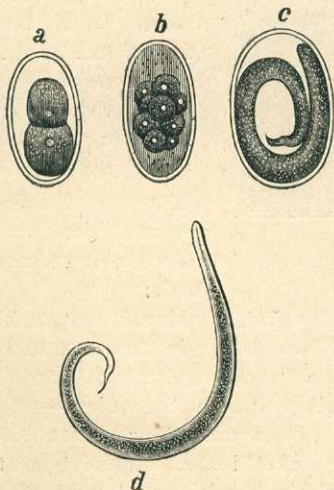
S ha nem is „Deus nobis haec otia fecit“ — ma sem vennék tollat ez ügyben kezembe, ha fentnevezett barátom quasi nem aposztrofálna. Így azonban: „malgré mon goût“, mintegy kényszerít a felszólalásra.

A „Vadászlap“, „Zoológiai Lapok“, „Sportélet“ s „A Természet“ vannak hivatva arra, hogy a kynológiai mozgalmakat, ha nem is csinálják — legalább figyelemmel kísérjék.

Hogy e téren az elmúlt kiállítás: „momentum“, az kétségtelen.

Az első lap néhány sor száraz „Abfertigung“-gal megelégzik.

A második kevésbé magas szárnyalatú, de annál epébb s szakszerűleg a szigorú kritikát alig kiálló bírálatot hoz. Ezzel aligha használt a kynológia ügyének.

2. ábra. *Strongylus rufescens*. Peték és embriók. (nagyítva.)

A harmadik, a kiállítást rendezett egyesület hivatalos közlönye, megengedhette magának azt a luxust, hogy a hivatolt kritikára ne reflektáljon s a különbül is szűkre szabott tért két számban a polémia helyett a kynológiai világot jobban érdeklő dolgokkal foglalhatta volna el. Sem pro, sem contra állást foglalnunk nem lehet hivatásunk; de — eltekintve a polemikus résztől — szimpatiank a „Zoológiai Lapok“ névtelen írójával szemben határozotlan az O. M. E. E. titkárja részén van. Azonban engedjen meg ő is egy tény-szerű helyreigazítást. Senki nálunknál magasabban nem becsüli azon magas kitüntetés, hogy valóban a „legelső magyar ember“, a király, a kiállítást meg-nézte. Bármennyire hízelegne ez nekünk is akár mint „magyarnak“, akár mint duodez „kynológ“-nak; de hát az, hogy: „e szerencsét osztrák szomszédaink 18 év alatt kivívni nem birták“, nem felel meg a valóságnak. Hiszen csekélységünk is részesült azon szerencsében a »Gartenbau - Gesellschaft« termeiben gróf Traun által Ő Felségének bemutatni. Adjuk meg mindenkinek azt, a mi az övé; azt hozza magával az osztó igazság. S elvégre is, a nap azzal, hogy másoknak is süt — nem veszít a fényéből semmit.

„A Természet“ hasábjain közölt ismertetés olyan, a milyent Gozdsu barátom írói kvalitása s nem közönséges kynológia ismeretei folytán az ő tollából várhattunk.

Elvileg aláírom mindazt, ami abban az övé, sőt még azt is, a mit ő speciálisan a pointerről mond s feltétlenül a német vizsláról szóló részt. Csupán egy örvendetes kivételtől engedje meg nekem, hogy említést tegyek. A német vizsla rekonstrukciójánál annyi érdeme senkinek se volt, mint a hoppenradei kennel korán elhunyt tulajdonosának: *Mechlich* úrnak. Ő volt azon ritka kivétel, a ki nemcsak nem tagadta, de nyíltan

bevallotta, hogy „a német vizsla talán — javítását? — nem, teljes rekonstrukcióját pointer-vér infúziója útján létesítette.“ Ilyen az egész férfi!

Általában megdönthetetlen az, a mit barátom a pointerről mond. De engedjen meg nekem egy hozzátételt: A „Fieldwork“ tekintetében mindez ép úgy áll a setterre nézve is. A „Show-rage“ (kiállítási mánia) mind a kettőnek jóformán befűtött. A

Tintner-féle setterek már csak „jou-jou“-k. Nem én mondom; maga t. barátom mondja ezt. Tehát igaz.

„Astley“ urat személyesen nincs szerencsém ismerni. Azonban a K. C. S. B. XXVII. kötetéből s azonfelül mint a „Stvek keeper“ rovatvezetőjét s mint bírót is magamra aestimálok. Azonban éppen a K. C. S. Bookra támaszkodva, eleve figyelmeztetem

Buzzi urat, hogy A. nem szokott pointereket bírálni. Bizonyosan többet ért ehhez is, mint mi, de hogy ezeknél nem specialista, újlag meggyőződtem Mr. W. Arkwright leveléből ki nekem „Pajtás“ sikere folytán ezt írja: „Mr. Astley is an estimated Judge — but Sportsmen in England do not recognize him as a Sporting-Judge at all. Still it was a great honour to win the Cup for the best dog in the Show.“

Bármennyire hízelelhet „Pajtás“ tiszteletdíja: a „Grömon-serleg“ — a mint értesültem, azonnal ezt írtam Gozdsu barátomnak:

„Nem értem e bírálatot, — „Pajtás“-nak sok nagyon kifogástalan pointje van — eleje Angliában is champion lenne. De nem hibanélküli; ott van a bel-beltenyésztés folytán két gerincsigolyájának a hibája. „Pajtás“ nem „Showdog“ — nem is annak van ő tenyésztve — ő „workingdog“ s mint ilyen mindig agyonveri magában a kiállítási ebet. Nekem úgy látszik, hogy a magyar levegő hirtelen átgyúrja az idegen bírákat is s hogy ezek azonnal more hungarico bíráltak. Nem az

MUFLONOK. Részlet a párisi vadászati kiállításunkból.

állatot — de „nevet“ — mert a serleget vagy te kaptad, vagy én „Pajtás“ neve alatt. Hanem, ha már megvan a bírói verdict — mint alkotmányos polgárnak, bele kell nyugodnunk.“

Nem írom alá Astley úrnak azon tételét sem, hogy: „Angliában csak néhány sportsman vadászik pointerrel.“ Még akkor sem írnám alá, ha ugyanazt mondaná a setterekre is. A dologban annyi az igaz, hogy a pointerekkel és setterekkel vadászó angolok *legtöbbszörre* távol állanak a kiállítástól és hogy, habár ma is nagy az ezekkel vadászó Angolok és Skótok száma, sokkal inkább meghaladja idestova ezek számát azon „nem Sportsmanek“-é — de „Dogdealerek“-é, kik a pointert és settert vadászat helyett kiállításra tenyésztve, a pointer s setterek, mint vadászbecék, kész vesztét készítik elő.“

S ebből származik a tagadhatatlan deterioráció s mindannak megczáfolhatlan igazsága, a mit a fenti distinkcióval Mr. Astley helyesen — Gozdsu barátom pedig ércbevéssni méltólag mond.

Kétségbevonhatlan azonban, hogy a deterioráció pointerben s setterben egyaránt megvan. Valamint az, hogy: nem az ezekkel vadászók száma fogy Angliában, de gombamódra szaporodik azon »Dogdealerek« száma, a kik a pointert és settert »csupán« kiállításokra tenyésztik. S ez nagy baj.

A »Pallas nagy Lexicon« pótköteténél megtisztelt azal, hogy »vizslákról s az ezekkel összefüggő dolgokról írjak«. Thémánkra vonatkozólag ezt írom a 18 k. 125 lapján:

A fajbéli tisztatenyésztés segédeszközei: a) a törzskönyv; b) a kiállítás; c) a versenyek a sportcélokra használt fajtáknál és d) a klubok.

Annak, hogy bármily állat céljainknak minden valószínűség szerint meg fog felelni, egyedüli biztosítéka a fajbéli tisztaság leszármazás. Minél több tisztatenyésztésből származó őse van egy állatnak, annál nagyobb a biztosíték arra nézve, hogy az ivadék méltó lesz őseire s — legalább az egyedi tehetőség meg nem határozható korlátai között — használható lesz.

Ezen cél biztosítására alapították az állattenyésztési törzskönyveket, a melyekbe saját osztályában minden igazolhatóan tisztán tenyésztett állat, bizonyos sorszámot kapva, születésének, tenyésztőjének s szülőinek megnevezésével s

színének és ivarának kellő megkülönböztető leírásával bejegyeztetik. A törzskönyv értékét legjobban igazolja a tenyésztés klasszikus hazájának: Angliának a példája, a mely ezen bizonyító eljárásnak köszönheti állatai óriási árát s azon körülmény, hogy Anglia példáját ma követi az egész világ.

Második segédeszköz a kiállítás. Hogy a törzskönyvezett állatok mennyire felelnek meg a faj meghatározott jellegének s melyek közülük a legtökéletesebbek? azt csak összehasonlítás útján lehet meghatározni. Erre valók a kiállítások s az ezekkel összekötött díjazás. A kiállítás felszínre hozza a különbül rejtve tartott kitűnő példányokat s ezáltal hozzáférhetővé teszi azokat tenyésztés számára és serkentésül is szolgál, mivel az u. n. champion-ok fedezetési ára hihetetlen magasságra szokik.

Az azonban minden túlhajtás veszedelmes. Nemcsak az emberi nemnek átka az idegesség; hozzá tapad az a nemesen tenyésztett állatokhoz is. Minél nemesebben van az állat tenyésztve, rendszerint annál idegesebb az. Valamint az embernél az egyedüli meglekvés: a czélszerű táplálkozás, a szabadság, a mozgás és a sport, ép úgy áll az állatoknál is. Hivatásától elvonni az állatot: mindig megboszulja magát. S mi válik most divattá? Leghíresebb tenyésztők csak a kiállításoknak tenyésztnek s állataikat czipelik egyik kiállításról a másikra. Közben a tetszetős külsőért s nehogy valamiképen a szörzetben hiba essék, folyton mozgás nélkül zárva tartják s koncentrált táplálékkal etetik. A mozgás annyi, hogy egyik kiállításról a másikra viszik, zakatoló vonaton, zárt ketrecben. Azután a kiállításon a szegény állatot izgatja szánandó társainak a vonítása s a t. bámuló publikum. S ez így megy egész életén át a championjelöltnek; elvonatván tőle éltető eleme: a szabad légen való erős izom-

ZERGÉK. Részlet a párisi vadászati kiállításunkból.

mozgás s a vadászat gyakorlása. Mi természetesebb azután, mint hogy szerfeletti idegesség veszi elő, mert nincs a mi ellensúlyozza. S azután még természetesebb az, hogy a folyton excitált állat idegességét átplántálván a párosítás által az ivadékra, ezt már születése előtt az idegesség átkozott bajával inficziálja. S ez így menvén ivadékról-ivadékra, az idegesség folyton növekszik, megromlanak a nedvek s a gyönyörű állat egy elbánhatlan döggé válik. A legfőbb baj pedig abban

rejlük, hogy Darwin s a tapasztalás szerint: a mi gyakoroltatik, fejlődik, a mi nem gyakoroltatik, visszafejlődik — s miután, habár a gyakorlathány nem is teszi a szagérzékét azonnal semmivé, de mindenesetre csökkenti azt s ez azután generációról-generációra mindig romolván, utoljára ez a legbecsesebb tulajdonsága vesz el az állatnak.

A kiállítások hasznos szolgálatának ugyan érintetlenül kell maradnia, de a tenyészállatokat a gyakorlattól elvonni nem szabad, sőt csak azokból lenne szabad tenyészteni, a melyek a vadászaton is kitűnnek. A versenyeknek hová-tovább nagyobb jelentőséget kell nyerniök s gyakorlatban a tenyészállatoknál a vadászatra való kitűnőség legyen a főcél. Így néhány év és generáció után a rákbaj gyógyulása biztos lesz.

Harmadik segédeszköze a fajbéli tisztatenyésztésnek: a nyilvános mezőverseny (Field Trial). Míg a törzskönyv feladata bemutatni a tisztafaj létezését, a kiállításé: a faj legkitűnőbb példányait fajjelleg tekintetében érvényre emelni; a mezőversenyé: ezen anyag értékét használhatóság szempontjából dokumentálni. A vadászból teljes értéke természetesen a vadászaton tűnik ki; de a főbabérok mégis azok maradnak, a melyeket a vizsla Field Trial-on arat. Az angol — nagyon helyesen — a Field Trial-vért becsüli legmagasabbra, vagyis azt, a mely ezeken kitűnt. Hogy miből áll ez a Trial? az már jóformán nálunk is ismeretes. Nemcsak hasznos ez, de kiváló élvezetet is nyújt. Nincs semmi, a mi ennél jobban elősegítené a vadászok összejövetelét s jobban sarkalná ezek becsvágyát a dicsőség elnyerésére, hogy a legjobb vizslájuk van.

Negyedik segédeszköze a fajbéli tisztatenyésztésnek: az egyesületek, vagy klubok, melyek azután a már említett segédeszközök vitelét is ellátják stb.

Én részemről szívből üdvözlöm az új magyar egyesületet s a közben megtartott kiállítást s annak sikereit.

Azt nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy »omne initium durum«. Ha nem volt minden kifogástalan, az természetes. Majd az lesz a jövőben. A tanpénzt minden kezdetnél meg kell fizetni. A kérelhetlen kritikának — még ha alapos lenne is — a kezdetnél helye nincsen.

Nem mulaszthattuk azonban el, hogy a kiállítások túlajtásából s a csupán arra való tenyésztésből eredő veszedelemre rá ne mutassunk. Én beismerem a kiállítások nagy értékét. Az állatoknál is áll az, hogy: »forma dat esse rei«. Faj fajjelleg nélkül nem létezhetik. Azt is megengedem, hogy luxus-ebeknél ez az egyedüli kriterium. De a vadászebeknél csakis becses forma — s ebben a lényeg a vadászati képességek s könnyű idomíthatóság. S mind e kettőt tönkre teheti a »Showrage« s az arra való egyoldalú tenyésztés, a mint igazolja Anglia szomorú példája s azon százezrek, a melyek ennek folytán Angliára nézve, legalább »ad interim«, elvesztek.

A vadászból, de különösen a vizsla-tenyésztő helyzete sokkal nehezebb a luxuseb-tenyésztőénél. Ennél csupán csak az alkat az irányadó, amannál ezenfelül még az egyedi tehetőség és a hajlíthatóság v. vezethetőség.

Öszintén szólva: nincs előttem semmi értéke egy fajjellegtelen vizslának. De meg bírom bocsátani, ha általános fajtypus mellett némi csekély aránytalanságok mutatkoznak egy derék »workingdog«-nál. De lehet tőlem akár százszor championdíjat nyert »Showbnite« (kiállítási dög) — ha vadászaton használhatlan — egy garas ára becse sincs előttem s daczára akár ezer »Soldcup«-jének, nem ér annyit sem, mint ugyanannyi kiló juhfej.

Hogy a tehetőségre való tenyésztés mellett lehet kiállításra is helytálló pointert tenyészteni — megmutatta Gozdsu barátom »Pajtás«-sal, mely az ő ambinációja s mely szerintem »túl magas« kitüntetésben részesült, de azután a melyet — szerintem létező show-hiányai mellett — kint a mezőn nehéz lenne

levetni. S ez az, a miben Gozdsuval egyetértek — a földolog. De tessék egy show-championnal kínlódni kint.

Milyen faj tetszik valakinek? Arra leghelyesebb a nagy Frigyes mondása, a helyes válasz: »Jederman soll nach seiner Façon glücklich sein«.

De méltán mondhatnák a Szerkesztő urak: a mit eddig mondtam, annak az elmondására nincs provokáció a Gozdsu cikkében.

S ez igaz. Mégis el kell mondanom, hogy azután felelhessek arra, a mire provokálva lenni látszom.

Ha valaki fáradságot vett volna magának arra, hogy a killitáson volt törzskönyvemét átnézzé, abból láthatott volna két dolgot:

1. Hogy összes eddig tenyésztett anyagom az általam megjelölt fenti alapon van a K. C. S. B. versenyeken s vadászaton, valamint kiállításokon egyaránt törzsszozlapául elismert öt championjára, azok legjobb vonalán tenyésztve.

2. Hogy az általam kárhoztatott új irány s annak Showerackjei egyetlenének a vére se fordul abban elő.

Helyes volt-e ez így? Arra válaszul czítálok az én kedves utódom: Fónagy Józef egy újabb leveléből szó szerint:

„Azt kérdezi bátyám: kiestek-e a pointerek gráciámból? Dehogyan estek. De fel akartam hagyni a dologgal, — azonban nem bírok. Megvettem a Darty-féle „kiállítási kennelt“. Ezzel rosszul jártam. Nem volt meg az orr, a melyhez bátyám pointerjeinél voltam szokva. Ez elvette minden kedvemet. Így kaptam a setterekhez, németekhez, mások kedvéért. De előttem mindig azon pointer-faj az első, a melyből kifogytam.

Ime: mit ér ama hirhedt „kiállítási championvér“? Nem én mondom ezt. Fónagy mondja. Azt hiszem, elég auktoritás e téren.

Vállvetve küzdöttem az inkriminált irány ellen angol barátaimmal évekig s talán én is elfogyasztottam e célra néhány liter tintát.

De közben múlt az idő s a bel-belnyésztésnek is — sicuti „Pajtás“ docet — végre meg van a hatása.

Régen nem foglalkozom a „forum“-on s rég nem tenyésztek a »köz«-nek. Egyiket sem szándékom újra megkezdni. De saját passziómból is kellett vérfelrissítésre gondolnom.

Gozdsu barátom kezeiben van ez irányban egy program pedegree képében. Ő tudja, hogy Skóciából három év előtt a szerencse kezeimbe juttatta »Hector«-t. A large sized pointer champion-példánya volt ő minden reminiscenzencia nélkül a Foxhoundra s tehetségre — talán több Sykénél? Fájdalom, egyetlen alom került utána. A magának rezervált is kimúlt. Szerencsére van egy remek unokája — szuka — közelemben. Ettől s Hector egyetlen fiától szándékozom valamit nyerni.

Azután Arkwright barátomhoz fordultam. Ő küzd legnagyobb erélylyel a show-pointerek ellen s a working-pointterrel a régi pointer pozíciójának visszaállításán. Egyik legnevesebb tenyésztője s lepasszionátusabb vadásza Angliának. Elsőrangú birói tekintély. Nagy Trial-győző. Volt választmányi tagja a kennel-klubnak; de onnan éppen a Showrage miatt lépett ki. Nevezetes sportíró s nem mulaszthatom el, hogy fel ne hívjam a figyelmet jövő évben megjelenendő nagy művére a pointeréről.

S tényleg kaptam tőle kettőt.

„Seaman“-t, mely »over the average« volt ugyan de engem mindenben ki nem elégített. Segített a cél felé, de nem egészen arra.

Azután »Lively«-t. Ez bizony aligha lett volna show-champion; de teljesen korrekt pointer. Csupa »working-blood«. Vőm nem győzte dicsérni. Mal à propos . . . ellopták tőle Gyöngyösről.

Mindezzel azt akarom igazolni, hogy Gozdsu barátom

RÉTI SAS. »A TERMÉSZET« számára festette VASTAGH GÉZA.

apostrofálása nem hullott terméketlen talajba. Sőt most is mozgolódom tovább, mint az Arkwright barátomnak ma vett levele ide iktatott részéből látható.

»Pajtás«-t már most ismerve, reményelem, hogy később, mindenesetre pedig Grouse-idényem befejezte után küldhetek önnek saját szukáimból egyet. Minden lehetőt elkövetek s

annak idejében részletesen informálok, hogy határozhatson: kell-e, vagy nem? Arról azonban jót állok, hogy szép is lesz — kitűnő is a vadra.«

Ezzel talán meg lesz Gozsdu barátom nyugtatva?

Kiváló tisztelettel maradok

Hanván, 1900. június 18-án.

Hanvay Zoltán.

VADÁSZAT.

Sasfajaink táplálkozási viszonyairól.

(Folytatás.)

Egyike a legkártékonyabb nagy sasfajainknak még a *régi* vagy *nagy halászsas* (*Haliaetus albicilla*), mely nemcsak a régi vízdús időkben, midőn a medrétől messzire el-elkalandozó Tisza és Duna hullámai ringó náderdős vadországgá alakították által nagy darab földjét a szőke folyók tájainak, hanem ma is még a leggyakoribb sasfaja a délibábos, kútágasos magyar puszták s a még megmaradt vízililiomos fekete vizek poetikus világának. Ez a mi *legmagyarabb sasmadarunk* és a leghűségesebb is egyszersmind az ősi bölcsőhöz, habár itt-ott hazát cserélt s egyre jobban tűnedezik is már a nemes kócsag-madárral együtt; de őt csak a magyar bérczekig viszi a szárnya, talán hogy kedvére belenézhesse magát éles sasszemével abba a kéklő derengésbe, mely a magyar rónák felett teregeti szét lomha szárnyát, lepi azt a sok kifakult, kisorvadttájt, melyekről a lelefutott vízzel, eltűnt madárellettel, fölégetett nádasok hamvaival elpusztult a természetnek az a lélekre ható ígézetes káprázata is, melynek lebilincselő hangulata egy isteni poézisben olvadtan hatott a vadászszívekre, leigázta, megigézte a lelkét halásznak, vadásznak és sasmadárnak egyaránt. Igen, bizonyonyal annak a sasmadárnak is, amely oly magasban bontogatja a szárnyát ma már a magyar rónák felett, mintha meg sem ismerné az arczulatot cserélt földiség szomjas tájait többé. Idegenebb, egyre idegenebb tőlünk! Az a sok üres sasfészek ott a dunai szigeteken, arról ad hírt. Maholnap csak a halászkok, vadászok regéje szól róla; mert elsodorja a kultúra pusztító lehelete őtet is, mint ahogy eltűnt az indián a sápadt arcz elől ő honából... Pedig micsoda fejedelmi madár ez és milyen kívánatos vadja még a mai kor vadászáinak! *Bársony István*, az én kedves vadász-költő barátom, egész elragadtatással ír róla. Még a repülésében is tud költőt találni, olyat, ami megöröklítésre méltó: »A mérhetetlen égen annyi felhő sincs, amekkora a tenyere.

Az örök kékség mozdulatlan; nem reszket benne a levegő, mint nyáron. Tavasz ölelgeti a földet. Egy pacsirta emelkedik ki a vetésből s messzire csengő énekszóval indul a zöld mezők hazájáról fel a kék mezőre. Utána nézek. S ime, magasban, sokkal magasabban a síkság dalnokánál, mégis mintha úsznék egy kis felhő. Egy sötét ködfolt, amely nem futja meg az eget egyenesen, hanem csöndes nyugalommal kanyarodik-kanyarodik rajta, csigavonalban, megállás nélkül, fáradhatlanul. A sötét foltra ráttűz a nap s fényes fehérséget ragyogtat egyik oldalán. Jó szemmel látni, hogyan legyeződik ki az a fehérség, szélesen, kényesen. A kicsi felhő odafent egy fehér farkú sas. Egy *Haliaetus albicilla*. A magyar puszták legnagyobb szárnyas ragadozója, azok közül, a melyeknek itt van hazájuk, költőhelyük, nálunk... Az »*albicilla*«, a nagy halászsas, úszik. Alatta ezer ölnyi mélység; fölötte élettelen, kiszámíthatatlan üresség. A hol ő van, ott egy parányi lényecske sincs már az élők közül; ott most egyes-egyedül ő vesz lélegzetet. Ahonnan ő lenéz, onnan csikos szőnyeggé folynék össze a mi szemünknek a föld felülete. Lenne egy sáv zöld, egy sáv barna, egy-egy ezüst himzéses csillag közte: a vetés, a szántás, az elszórt apró vizek a lapályon... Széles köröket ír le az *albicilla*. Pedig úgy látszik, meg sem mozdul a szárnya; egy tolla sem lebben. Mezei távcsövémmel követem felséges útján s akkor tisztán látom kifeszített evezőit. Úgy terjeszkedik a szárnya vége, mintha minden szál tollára külön támaszkodnék. Parányi rándulást érez a szemem néha a tollakon; ha még az sem volna, gépnek kellene hinnem az óriás madarat. — Valahára!... Ebben a perczen lendült egyet hatalmas szárnya. Attól, mintha a szél vinné arrább, úgy rohan bele a nagyszerű semmibe. Fejét nekiszegezi a mélységnek; karmai behúzóvák, eltűntek; még távcsővel sem látni ebből az irdatlan messzeségből.* — Ez a hú képe a rétisasnak, mikor megjelenik a puszták felett. Különben a kevésbbé ideális hajlamú

*) »Magyar természeti és vadászkepek.« Budapest, 1900.

puskaforgatók aligha lelkesednek annyira e madárért, mint Bársony barátommal együtt én magam is, mert bizony zsvány ő, még pedig a legveszedelmesebbek közül való a többi „felhőket szegő“ légi hatalmasságok közül, melyet vadállományunk érdekében minden kitelhető módon pusztítanunk kell, mert a folyamok közelében elterülő nagy erdőségek, tavak és kiterjedtebb sárrétek, lápok egyik legkártékonyabb szárnyas banditája. Még szerencse, hogy tartózkodási helyeit nem a legkultiváltabb vidékeken szokta választani s egyáltalában ma már minden szűkebb körre szorul az a tartózkodási terület, melyet még elfoglal. Hanem egyesek nagyon elcsatangolnak, kivált telente — és sok vadászó sas is kerül e sokoldalú ragadozási képességgel felruházott kártékony fajzat egyedei közül, sőt állítólag e sas fiatal példányai valóságos tanulmányutakat tesznek a világban s csak hosszú évek elteltével térnek vissza családi tűzhely alapítása végett, mikor már »aranyos a csőrük« nekik és fehér hermelint tereget fejükre, farkukra az öreg idő fakító fuvalma. — A réti sas, ahol csak megjelenik, kárt tesz vadásznak, halásznak egyaránt. Télen át tavaszig leginkább a nyulakat, gyöngébb özgidákat, foglyot, kacsát, libát s alkalmilag a fadjokat is üldözi (mert hegyes vidékre is elszállnak egyes egyedei) sőt állítólag tavasszal a gyöngé bárányt is elragadja, ha az a nyájtól elmaradva, véletlen útjába kerül. — Tavasszal kétségkívül a nyulakban tesz legtöbb kárt és főképp a nyulak első fiadzására veszedelmes, de, mint a vadászok állítják, a pár napos ellésű szarvasborját is megtámadja, ha véletlenségből alkalma van rá, vagyis ha a sűrűn kívül kaphatja a gyöngé állatot. Nyaranta halak és vízi szárnyasok (legkivált szárcsák) képezik zsákmányát, de a darut, sőt a gólyát is leüti. Költési idejében a legkeresettebb vadja leginkább a szárcsa. A vadludak és kacsákkal néha nagy hajszákat rendez és vad száguldásaival — kivált őszi madár csoportosuláskor — a tavak egész vadállományát a levegőbe robbantja s üzi, hajtja maga előtt a töméntelen vadat, mintha megvadult ördög bújt volna beléje. — A halakban is, minthogy leginkább a nagyobb példányokat fogdossa, sok kárt okoz. Midőn halra vadászik, sirály módjára lassúdad, kimért szárnycsapásokkal húz a vizek fölött, csak akkor lebeg csérszerűen, midőn a víz fölött halat figyel, melyre zsinóregyenesen veti le magát; különben pedig zsákmányát suhogó lecsapással szokta hatalmába keríteni s ha a szükség kívánja, olyan gyorsaságot képes kifejteni, hogy a sólyomnak is becsületére válnék. Ha halra csap, szemmértéke olyan biztos, lehet mondani csalhatatlan, hogy sikamlós prédáját nincs rá eset, hogy elszalassza; néha azonban a hal oly kétségbeesett mozdulatokat tesz karmai között, hogy azt újból szabadon bocsájtani kénytelen. Alig éri el azonban a kisiklott préda nedves elemét, a sas már ismét a hátán terem s örömrivalgások között emeli a magasba. Állítják, hogy a rétisas néha részben a víz alá is bukik a hal után, hogy azt hinné az ember, hogy befulladás; ami állítólag meg is történnék néha, midőn erejét túlbecsülve, igen nagy és erős halat támad meg. Tényleg az ily »lebukások« alighanem minden esetben kényserterűek is, azaz a megragadott hal húzza le a sást a víz alá (annnyira, hogy csak a kiterjesztett szárnyai maradnak ki a vízből, ezek segítségével tartva fenn magát). Némelyek, kik a sasnak ezt az érdekes fajtát csak hegyes vidéken figyelték meg, abban a téves hiedelemben vannak, hogy ez a madár ritkán, inkább csak kivételesen halásznék. Ezt illetőleg azonban én egészen ellenkező tapasztalatokat szereztem s ezek alapján bizvást állíthatom, hogy a rétisas ott, ahol a halaknak bővében van — kivált ha könnyen hozzá juthat, — majdnem kizárólag ezekkel táplálkozik. Valahány réti sas csak megfordult kezeim között a tavaszi és nyári hónapokban (kivéve a hegyes vidékről kerülteket), mindannyit szinte torkig tömve találtam halak (főleg tóhalak) maradványaival, különösen halszállakkal; egyéb táplálék alig fordult elő e mellett. Régebben a csongrád-

megyei őgróf Pallavicini-féle uradalom haldús tavánál: a »Dóczytő«-nál (már rég lecsapolták a mércsikélő vizityúk) kiváló alkalom kínálkozott e sasfaj táplálkozási viszonyainak tanulmányozására s ugyanott megfigyelték, hogy kivált aszályos években, midőn a tó vize a minimumra szállt alá (minek következtében a sok hal szemmel láthatólag a sekély pocsolókban vergődte át az életet) az itt lócséreknek nevezett nagy sirályfajok és gémeiken kívül még a rétisas volt az egyik főhalászmester. Gyakran fél, vagy egész tuczatot is lehetett látni egyszerre a tó felett, amint nagy örvénylő köröket vágva keringéltek, kémszemléjüket téve ilyenkor a magasban. Ezeket pedig mind a sok féldögölt hal csalta oda, melyekből azután ki is vették a részöket. Egyébiránt, hogy milyen szenvedélyes halinyencz a réti sas, következtethető abból is, hogy még télen is kész a halászkodásra, ha alkalom kínálkozik rá. Régebben ugyanis többször megfigyeltem, hogy ellátogatott a halászok lékjeihez s oly szigorú figyelemmel s kitartással leste a felbukkanó halakat, hogy a melanchólikus halászgémnek is becsületére vált volna és hasonló ügyességgel is kaparította meg sikamlós prédáját hirtelen markoló karmaival, mint a gém csőrével; amikor az odavág, mintha aczélrugó pattantaná előre vékony, behúzott nyakát. Egy időben a Tisza felső vidékén tartózkodva, azt tapasztaltam, hogy a rétisások (meg a vadmacskák) a vidra által a jégre kirakott halfejekből táplálkoztak csaknem egész télen át. Különböztelente, de sőt őszi időben is már, lejár a rétisas a dögbe is; birkadög idején igen csak megkeresi az esett birkák hulláit az Alföldön; birkadöggel lehet legbizonyosabban kelepcebe és lövésre is csalni. Említést érdemel még, hogy e sasfaj gyakran 3—4 tagból álló kis társaságokban barangolva vadászik (valószínűleg a szülék fiaikkal) — és mikor így többen együtt vannak, néha a megkaparított zsákmánynyal csodálatos labdajátékot visznek véghez, ami egyébiránt valószínűleg nem egyéb, mint a fiatal sasoknak az öregek által való gyakorlati oktatása a préda helyes és ügyes pedzésében; éppen mint ahogy a galambász sólyomnál is megfigyelhetjük. Ugyanis az a sas (valószínűleg az egyik öreg madár), amelyik a prédát megkaparította, azzal felemelkedik jó magasra s hirtelen visszajeti terhét; ekkor egy másik kapja fel és szinte aláejti — és így tovább; s ez így folyik hosszú ideig, ha valami meg nem zavarja ezt a legszebb látványt nyújtó mulasságukat, — végül pedig közösen fellakmározzák a sok lehajigálástól valószínűleg jól összepotyolódott prédájukat (nyulát, bárányt, ludat), ami — mint néhány szor távcső segélyével a délvidéken alkalmam volt figyelemmel kísérhetni, — nem minden csetepaté nélkül esik meg, komoly veszekedésre azonban nem kerül a dolog. Hanem amily engedékenyek egymás iránt a fészekaljok és sasszülék, ép oly türelmetlenek az idegenekkel szemben és kivált a magánosan élő öreg remeték, vagyis az u. n. vadászó példányok állandó vagy ideiglenes tartózkodási helyük vidékén (illetve vadászterületeikön) hasonfajú, vagy más sasfajt meg nem szenvednek s ha lehet, az idegen betolakodót mindig kiverik, vagy legalább is örökös harcban állnak vele; fészkelési térkörükben (állítólag $1\frac{1}{2}$ mértföldre terjedne) szétszórvan található, halászterületeikre azonban kevésbé féltékenyeknek látszanak. Régebben ugyanis, mikor még egyedűsabb előfordulása volt nálunk a rétisasnak, — gyakran láttam, hogy másfél tuczat is keringett egyes tavak, a Duna és Tisza holt ágai s egyéb halas vizek felett.

(Vége következik.)

IRODALOM.

A K. M. TERMÉSZETTUD. TÁRSULAT »Pótfüzetek« című folyóiratának utolsó füzeté élénken érdekelhet bennünket, mert ez egészében a zoológiának van szánva. — Az állattani szakosztály eleven munkássága folytán régóta érezhetővé vált egy olyan állattani folyóirat megindításának szükségessége, a mely folyóiratban a szakosztály ülésin bemutatott értekezések napvilágot láthatnak. A szakosztály ez okból arra törekedett, hogy egy ilyen folyóiratot létesíthessen és erre vonatkozó kérésével a Társulat választmányához fordult. Ez méltányolva a szakosztály sikeres működését, elhatározta, hogy a »Pótfüzetek«-et meg bővíti és belőle évenként két füzetet átenged a szakosztály használatára. — A »Pótfüzetek« ezentúl is *Dr. Wartha Vincze*, *Csopey László* és *Paszlavszky József* szerkesztésében fognak megjelenni; ellenben a keretükbe tartozó »Állattani Közlemények« szerkesztésére a szakosztály a már évek óta érdemesen működő jegyzőjét, *Daday Jenő dr.*-t kérte fel. — Noha most már több állattani folyóiratunk van, amelyek mindegyike teljesen betölti a maga hivatását és ennek folytán szakszerű, vagy általánosan tudományos értekezéseink több helyen jelenhetnek meg: mégis szükségünk volt már erre az új folyóírra is, mert hiánya bénítóan hatott a zoológusok irodalmi működésére egyrészt, másrészt el is kedvetlenítette őket, mert vizsgálataik eredményeit, melyeket a szakülésekben bemutatnak, nem volt mindig hol közzé adni. Ezen a bajon bizonyára segíteni fognak most az »Állattani Közlemények«, melyeknek valóban ügyesen szerkesztett és gondosan kiállított első füzeté most jelent meg. — Az első értekezést írta ebben a szakosztály elnöke, a tudós professzor, *Dr. Entz Géza*. A sósvizek faunájáról értekezik és ismerteti az e tárggyal foglalkozók vizsgálatainak eredményeit és összeveti azok nézeteit saját eredményeivel. Végén egy összefoglalást közöl az erdélyi sós vizekben élő állatokról és azokról, amelyek a sós területeken a szárazföldön élnek. Két új sósvízi végvény leírása fejezi be ezt az értekezést. — Ugyancsak tudományos becsű *Dr. Kertész Kálmán* cikke: »A magyarországi Notacanthák átnézete«. A »Notacanthák« apró légy-féle rovarok; ezeknek ismeretét, rövid leírását és meghatározási táblázatait teszi közzé a szerző. A szakemberek bizonyára méltányolják ezt a fáradságos munkával járó és nagy szakképzettséget feltételező összefoglalást. — *Csiki Ernő* a futóbogarak rokonságába tartozó Cicindela-félékről ír egy hosszabb értekezést, melyben azok fajait és variációit ismerteti és számos igen ügyes rajzzal kíséri ezt a tanulmányát. — A »Kisebb közlemények« keretében ismerteti *Szalády Zoltán* a formaldehydet mint konzerváló szert és *Aigner Lajos Fleck dr.* értekezését a romániai lepke-fajokról. — Bizonyára örömmel fogadják a szakosztály tagjai és hazánk zoológusai ezt az új folyóiratot és mi is üdvözljük, mint az állattani szakismereteknek egyik terjesztőjét.

◆◆◆◆◆
 KITŰNŐ ÉS IGEN SZÉP KIVITELŰ EGYCSÖVŰ LANCASTER GOLYÓSFEGYVER EGY ALACSONY FOGOLYHÁLÓÉRT CSERÉBE ADATIK. BŐVEBBET A SZERKESZTŐSÉGBEN.
 ◆◆◆◆◆

BEKOTÉSI ◆◆◆
 ◆◆◆ **TÁBLÁK** ◆◆◆
 lapunk jelen évfolyamához
 (világos és sötétzöld színben) már megrendelhetők intézetünkben.
 Bérmentes küldéssel darabonként 2 korona.

MÉHELY LAJOS KÖNYVÉT a magyarországi denevérekről a Magy. Nemz. Muzéum intézetünknek adta bizományba és csakis nálunk rendelhető meg. Ára 10 korona. Melegen ajánljuk lapunk t. olvasóinak, különösen pedig az iskolai és tanári könyvtáraknak.

Fölkérjük azt a néhány t. előfizetőnket, aki lapunk előfizetési díjával még hátralékban van, hogy azt mielőbb beküldeni sziveskedjék. Egyben figyelmeztetjük lapunk t. közönségét, hogy ez idei évfolyamunkhoz bekötési táblákkal már legközelebb szolgálhatunk s legezerszerűbb az ezt illető megrendeléseket lapunk előfizetési díjának beküldése alkalmával ugyanazon utalványlapon tenni meg a pénz hozzámelléklésével.

Egy szépen kinőtt uhu eladó. Cím a kiadóhivatalban.

Gubacs-gyűjtemény. — »A Természet« füzetében eddig közzé adott és Szépliget Viktor tollából eredő közlemények az erdei fák gubacsairól, oly általános érdeklődést keltettek a szakkörökben, hogy elhatároztuk, különösen erdőhivatalok és iskolák használatára jól determinált, kész gubacsgyűjteményeket összeállítani és árusítani. Ezek a gyűjtemények több sorozatban fognak megjelenni; mindegyik sorozat 25 fajt fog tartalmazni és 2-3 csinos üvegfedeles skatulában lesz elhelyezve. Egy sorozat ára 20 korona. Előre láthatólag 3-4 sorozatot fogunk kiadni összesen. Az első sorozat megjelent és megrendelhető intézetünkben.

Tógasdáságaimból ajánlok őszi és koratavaszi szállításra egy- és kétnyaras, gyorsnövésű csehpony-, süllő-, csuka- és czompó-ivadékok, továbbá megtermékenyített fogas-süllő-ikrát. *Corchus Béla*, Budapest, IV. ker., Molnár-utca 17.

FOTO-CZINKOGRAFIAI MŰINTÉZET.

MŰVÉSZETI SOKSZOROSÍTÁSOK.

Clichék folyóiratok, könyvek, árjegyzékek és tudományos művek számára.

Kitűnő kivitelben, legjobb módszerek szerint előállítva.

— Jutányos árak. —

Cím csakis: BUDAPEST, VI. ker., Király-utca 30. szám.

TELEFON: 18-99.

»A Természet« szerkesztősége és kiadóhivatala: Budapest, II., Donáti-utca 7. dr. Lendl Adolf intézete.

4175.1900. Nyomatott Markovits és Garainál, Budapest, Lázár-utca 13.